

دانشگاه الزهرا (س)
دانشکده‌ی ادبیات، زبان‌ها و تاریخ
گروه زبان‌شناسی همگانی

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته زبان‌شناسی همگانی

عنوان

بررسی مقابله‌ای صورت و نقش مقولات فعلی زمان و نمود در ترجمه‌های برخی رمان‌های
انگلیسی به فارسی

استاد راهنما

سرکار خانم فریده حق بین

استاد مشاور

جناب آقای فرهاد ساسانی

دانشجو

ندا ابطحی

دی‌ماه سال ۱۳۸۸

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
الف	فهرست مطالب
د	چکیده
ذ	تقدیر و تشکر
ر	پیش‌گفتار
۱	۱. فصل اول: معرفی پژوهش
۱	۱-۱ مقدمه
۱	۲-۱ بیان مساله پژوهش
۴	۳-۱ پرسش‌های پژوهش
۵	۴-۱ فرضیات پژوهش
۵	۵-۱ اهداف پژوهش و ضرورت آن
۵	۱-۵-۱ هدف نظری
۶	۲-۵-۱ هدف کاربردی
۶	۶-۱ روش گردآوری و تحلیل داده‌ها
۷	۷-۱ اهمیت پژوهش
۷	۸-۱ اطلاعات مربوط به روش‌شناسی پژوهش
۷	۱-۸-۱ تعریف جامعه آماری و ویژگی‌های آن
۸	۲-۸-۱ روش نمونه‌گیری و حجم تقریبی نمونه‌ها
۸	۳-۸-۱ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها
۹	۹-۱ محدودیت‌های پژوهش
۹	۱۰-۱ سازمان پژوهش
۹	مروری بر فصل اول
۱۰	مروری بر فصل دوم
۱۰	مروری بر فصل سوم
۱۰	مروری بر فصل چهارم
۱۰	مروری بر فصل پنجم
۱۲	۲. فصل دوم: مروری بر پیشینه پژوهش
۱۲	۱-۲ مقدمه

۱۳	۲-۲ مطالعات پیشینیان
۱۴	۱-۲-۲ مطالعات غیرایرانیان
۱۶	۲-۲-۲ مطالعات ایرانیان
۲۰	۳-۲ زمان و نمود در دستور زبان فارسی
۲۱	۱-۳-۲ دستورنویسان سنتی
۲۱	۱-۱-۳-۲ قریب و همکاران
۲۲	۲-۱-۳-۲ محمد جواد مشکور
۲۲	۳-۱-۳-۲ احمد علامه فلسفی
۲۳	۴-۱-۳-۲ خانلری
۲۳	۵-۱-۳-۲ انوری و گیوی
۲۵	۲-۳-۲ دستورنویسان غیرسنتی
۲۵	۱-۲-۳-۲ نقش گرایان
۲۵	۱-۱-۲-۳-۲ صادقی ارژنگ
۲۶	۲-۱-۲-۳-۲ احمد شفاهی
۲۷	۳-۱-۲-۳-۲ وحیدیان کامیار
۲۹	۴-۱-۲-۳-۲ باطنی
۲۹	۵-۱-۲-۳-۲ جهان پناه تهرانی
۳۰	۶-۱-۲-۳-۲ جلال رحیمیان
۳۱	۷-۱-۲-۳-۲ بهروز بختیاری
۳۱	۸-۱-۲-۳-۲ خسرو فرشیدور
۳۳	۲-۲-۳-۲ دستور زبان زایشی
۳۴	۱-۲-۲-۳-۲ مهدی مشکوه الدینی
۳۵	۲-۲-۲-۳-۲ میرعمادی
۳۵	۳-۲-۲-۳-۲ دبیرمقدم
۳۶	۴-۲ زمان و نمود در انگلیسی
۳۶	۱-۴-۲ ژیلبر لازار
۳۷	۲-۴-۲ پالمر
۳۸	۳-۴-۲ ریچن باخ
۳۸	۴-۴-۲ دال

۳۸	۲-۴-۵ بابتی
۳۹	۲-۴-۶ فاولر
۳۹	۲-۴-۷ لاینز
۴۰	۲-۴-۸ ویندفور
۴۱	۲-۴-۹ اسمیت
۴۱	۲-۴-۱۰ کامری
۴۳	۲-۴-۱۱ گیون
۴۴	۲-۴-۱۲ مایکلز
۴۵	۲-۴-۱۳ تیمبرلیک
۴۵	۲-۵ نظریه‌های ترجمه
۵۰	۳. فصل سوم: ملاحظات کلی در خصوص زبان‌شناسی مقابله‌ای و ترجمه و مفاهیم زمان دستوری و نمود در دو زبان فارسی و انگلیسی
۵۰	۳-۱ مقدمه
۵۰	۳-۲ زبان‌شناسی مقابله‌ای
۵۲	۳-۲-۱ اهداف و وظایف تحلیل مقابله‌ای
۵۳	۳-۲-۲ فرضیه‌های تحلیل مقابله‌ای
۵۳	۳-۲-۲-۱ نظریه رفتارگرایان
۵۳	۳-۲-۲-۲ فرضیه قوی تحلیل مقابله‌ای
۵۴	۳-۲-۲-۳ فرضیه ضعیف تحلیل مقابله‌ای
۵۴	۳-۲-۲-۴ فرضیه معتدل تحلیل مقابله‌ای
۵۴	۳-۲-۳ مولفه‌های زبان‌شناسی تجزیه و تحلیل تقابلی
۵۶	۳-۲-۴ ویژگی‌های عمده‌ی تحلیل دستوری و مقابله‌ای زبان
۵۶	۳-۲-۴-۱ الگوی ساختاری و روش ارائه ساخت‌های نحوی
۵۷	۳-۲-۴-۲ الگوی ساختاری و ارائه ساخت‌های معنایی
۵۸	۳-۳ مراحل و چگونگی مقایسه زبان‌ها
۶۰	۳-۴ مباحثی پیرامون ترجمه و ویژگی‌های آن
۶۱	۳-۴-۱ فرایند ترجمه
۶۳	۳-۴-۲ دو جهت‌گیری اصلی در ترجمه
۶۴	۳-۴-۳ برابری ترجمه

۱۰۱	۳-۱۲-۵ گذشته‌ی ساده
۱۰۴	۳-۱۲-۶ شبه زمان‌ها
۱۰۷	۳-۱۲-۷ گذشته‌ی استمراری
۱۰۹	۳-۱۲-۸ گذشته‌ی بعید
۱۱۰	۳-۱۲-۹ گذشته‌ی بعید استمراری
۱۱۲	۳-۱۲-۱۰ آینده‌ی ساده
۱۱۵	۳-۱۲-۱۱ آینده‌ی استمراری
۱۱۶	۳-۱۲-۱۲ آینده‌ی کامل
۱۱۷	۳-۱۲-۱۳ آینده‌ی کامل استمراری
۱۱۸	۳-۱۲-۱۴ آینده در گذشته
۱۲۲	۳-۱۲-۱۵ آینده در گذشته‌ی استمراری
۱۲۳	۳-۱۲-۱۶ آینده در گذشته‌ی کامل
۱۲۳	۳-۱۲-۱۷ آینده در گذشته‌ی کامل استمراری
۱۲۴	۳-۱۳ بررسی کلی زمان و نمود در انگلیسی
۱۲۶	۴. فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها
۱۲۶	۴-۱ مقدمه
۱۲۸	۴-۲ چگونگی بسامد وقوع تطابق کامل انواع زمان‌های فعلی در انگلیسی و فارسی
۱۲۸	۴-۲-۱ تطابق انواع زمان حال
۱۲۸	۴-۲-۱-۱ بررسی و مقایسه ساختار زمان حال ساده انگلیسی با معادل‌های فارسی
۱۲۹	۴-۲-۱-۲ جدول بررسی و مقایسه ساختار زمان حال ساده انگلیسی با معادل‌های فارسی آن در سه کتاب
۱۳۰	۴-۲-۱-۳ بررسی و مقایسه ساختار زمان حال استمراری انگلیسی با معادل‌های فارسی
۱۳۰	۴-۲-۱-۴ جدول بررسی و مقایسه ساختار زمان حال استمراری انگلیسی با معادل‌های فارسی
۱۳۱	۴-۲-۱-۵ بررسی و مقایسه ساختار زمان حال کامل انگلیسی با معادل‌های فارسی
۱۳۲	۴-۲-۱-۶ جدول بررسی و مقایسه ساختار زمان حال کامل انگلیسی با معادل‌های فارسی
۱۳۳	۴-۲-۱-۷ بررسی و مقایسه ساختار زمان حال کامل استمراری انگلیسی با معادل‌های فارسی

- ۱۳۳ ۸-۱-۲-۴ جدول بررسی و مقایسه ساختار زمان حال کامل استمراری انگلیسی با معادل‌های فارسی
- ۱۳۵ ۲-۲-۴ تطابق انواع زمان گذشته
- ۱۳۵ ۱-۲-۲-۴ بررسی و مقایسه ساختار زمان گذشته ساده انگلیسی با معادل‌های فارسی
- ۱۳۵ ۲-۲-۲-۴ جدول بررسی و مقایسه ساختار زمان گذشته ساده انگلیسی با معادل‌های فارسی
- ۱۳۶ ۳-۲-۲-۴ بررسی و مقایسه ساختار زمان گذشته استمراری انگلیسی با معادل‌های فارسی
- ۱۳۷ ۴-۲-۲-۴ جدول بررسی و مقایسه ساختار زمان گذشته استمراری انگلیسی با معادل‌های فارسی
- ۱۳۸ ۵-۲-۲-۴ بررسی و مقایسه ساختار زمان گذشته کامل انگلیسی با معادل‌های فارسی
- ۱۳۹ ۶-۲-۲-۴ جدول بررسی و مقایسه ساختار زمان گذشته کامل انگلیسی با معادل‌های فارسی
- ۱۴۰ ۷-۲-۲-۴ بررسی و مقایسه ساختار زمان گذشته‌ی کامل استمراری انگلیسی با معادل‌های فارسی
- ۱۴۰ ۸-۲-۲-۴ جدول بررسی و مقایسه ساختار زمان گذشته کامل استمراری انگلیسی با معادل‌های فارسی
- ۱۴۱ ۳-۲-۴ تطابق انواع زمان آینده
- ۱۴۱ ۱-۳-۲-۴ بررسی و مقایسه ساختار زمان آینده ساده انگلیسی با معادل‌های فارسی
- ۱۴۲ ۲-۳-۲-۴ جدول بررسی و مقایسه ساختار زمان آینده ساده انگلیسی با معادل‌های فارسی
- ۱۴۳ ۳-۳-۲-۴ بررسی و مقایسه ساختار زمان آینده در گذشته انگلیسی با معادل‌های فارسی
- ۱۴۳ ۴-۳-۲-۴ جدول بررسی و مقایسه ساختار زمان آینده در گذشته انگلیسی با معادل‌های فارسی
- ۱۴۵ ۵-۳-۲-۴ بررسی و مقایسه ساختار زمان آینده استمراری انگلیسی با معادل‌های فارسی
- ۱۴۵ ۶-۳-۲-۴ جدول بررسی و مقایسه ساختار زمان آینده استمراری انگلیسی با معادل‌های فارسی
- ۱۴۶ ۷-۳-۲-۴ بررسی و مقایسه ساختار زمان آینده کامل انگلیسی
- ۱۴۶ ۸-۳-۲-۴ بررسی و مقایسه ساختار زمان آینده کامل استمراری انگلیسی

۱۴۷	۹-۳-۲-۴ بررسی و مقایسه ساختار زمان آینده در گذشته استمراری
۱۴۷	۱۰-۳-۲-۴ بررسی و مقایسه ساختار زمان آینده در گذشته کامل
۱۴۷	۱۱-۳-۲-۴ بررسی و مقایسه ساختار زمان آینده در گذشته کامل استمراری
۱۴۸	۳-۴ مقابله کلی بسامد وقوع تطابق کامل انواع زمان‌ها و نمودهای فعل در رمان‌های انگلیسی و ترجمه فارسی آن
۱۵۱	۴-۴ مقابله کلی بسامد وقوع تطابق ناقص انواع زمان‌ها و نمودهای فعل در رمان‌های انگلیسی و ترجمه فارسی آن
۱۵۴	۵-۴ مقابله کلی بسامد وقوع عدم تطابق انواع زمان‌ها و نمودهای فعل در رمان‌های انگلیسی و ترجمه فارسی آن
۱۵۵	۶-۴ شگردهای به‌کار گرفته شده در جهت جبران موارد تطابق ناقص یا عدم تطابق
۱۷۱	۷-۴ بررسی شگردهای به‌کار رفته در حفظ مطابقه زمان و نمود و ارائه جداول آن در کل جامعه آماری
۱۷۲	۱-۷-۴ بررسی و مقایسه شگرد استفاده از تغییرات واژگانی یا درج واژه جدید
۱۷۳	۲-۷-۴ بررسی و مقایسه شگرد استفاده از قید زمان مناسب
۱۷۴	۳-۷-۴ بررسی و مقایسه شگرد استفاده از قیود حالت و تکرار
۱۷۴	۴-۷-۴ بررسی و مقایسه شگرد استفاده از عوامل بافتی یا قرارگرفتن در بافت موقعیت
۱۷۵	۵-۷-۴ بررسی و مقایسه شگرد استفاده از مکانیزم‌های دستوری دیگر
۱۷۶	۸-۴ مروری بر شگردهای به‌کار رفته در عدم تطابق زمان و نمود در ترجمه
۱۷۹	۵. فصل پنجم: نتیجه‌گیری
۱۷۹	۱-۵ مقدمه
۱۸۰	۲-۵ نوع داده‌ها و نحوه گردآوری آن‌ها
۱۸۰	۳-۵ مروری بر مطالب فصل‌های پیشین
۱۸۲	۴-۵ بررسی پرسش‌های و فرضیه‌ها
۱۸۶	۵-۵ پیشنهاداتی برای مطالعه‌ی بیشتر در آینده
	پیوست‌ها
۱۸۸	کتاب‌نامه‌ی فارسی
۱۹۲	کتاب‌نامه‌ی انگلیسی
۱۹۶	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی
۲۰۰	واژه‌نامه انگلیسی به فارسی

چکیده

در این پایان‌نامه به بررسی صورت و نقش مقولات فعلی از جمله زمان و نمود در ترجمه فارسی رمان‌های آمریکایی به زبان انگلیسی بومی پرداخته شده است. هدف تعیین میزان انطباق و برابری تعداد تقسیمات برش‌های زمانی و به‌کارگیری مکانیزم‌های مطلوب جهت پرکردن خلاءهای موجود بین دو زبان در ترجمه می‌باشد.

جامعه‌ی نمونه‌ی ما براساس تهیه‌ی مجموعه‌ای از جمله‌های شامل ۱۲۵۰ فعل در وجه خبری که به طور تصادفی در سه رمان آمریکایی با انواع مختلف زمان و نمود و ترجمه معادل آن به فارسی انتخاب شده، بوده است. چارچوب نظری مورد استفاده، نظریه‌ی زبان‌شناسی مقابله‌ای و نظریه ترجمه‌ی ادبی است.

متغیرهای مورد پژوهش عبارت‌اند از: بررسی تطابق و عدم تطابق‌ها با در نظر داشتن ویژگی‌های صوری و نقشی زمان و نمود در دو زبان است. داده‌های این پژوهش پس از تجزیه و تحلیل و سامان‌دهی در جدول‌های مخصوص پردازش گردیده و نتایج حاصله با استفاده از جدول‌ها و نمودارها به نمایش درآمده است. پس از تحلیل مقابله‌ای، شباهت‌ها و تفاوت‌های میان تقسیمات زمانی فعل‌ها در دو زبان انگلیسی و فارسی معلوم گردید که:

مقولات فعلی فارسی و انگلیسی بر هم منطبق نیستند و صورت مقوله‌ی فعلی زمان دستوری در این دو زبان تا حدی مشابه یکدیگر است اما در تلفیق با نمود متفاوت از یکدیگرند که این نتیجه به دلیل وجود نمود تلفیقی (کامل و استمراری) است که مقوله نمود انگلیسی را متنوع‌تر از فارسی می‌کند، ولی در مورد زمان تقریباً در یک سطح اند. عوامل بافتی (بافت زبانی و فرازبانی) در بازیابی مفاهیم و نقش‌هایی که صورت معادل ندارند، مدد‌رسان زبان گیرنده اند.

واژگان کلیدی: زبان‌شناسی مقابله‌ای، نحو، زمان دستوری، نمود، ترجمه ادبی، مقوله‌ی فعلی.

تقدیر و تشکر

من لم یشکرالمخلوق لم یشکرالخالق
با سپاس و ستایش بیکران به درگاه خداوند عزّ و جلّ

در این جا لازم می‌دانم از تمام کسانی که به هر طریق ممکن این جانب را یاری و کمک نموده‌اند هم به زبان، و هم از صمیم قلب تشکر و قدردانی نمایم.
از:

استاد راهنمای گرامی و محترم سرکار خانم دکتر حق بین به خاطر سعه صدر و لطف و محبت‌شان و راهنمایی‌های ارزشمندشان که باعث بهتر شدن هرچه بیش‌تر این پژوهش گردید
از:

استاد مشاور ارجمند جناب آقای دکتر ساسانی به خاطر نظرات گران‌بها و آرامش همیشگی‌شان که بی‌دریغ نثار شاگردشان نمودند،
از:

تمامی استادان گروه زبان‌شناسی و دانشجویان دانشگاه الزهرا که به خاطر محبتی که داشتند بنده را برای کوشش بیش‌تر در این رشته ترغیب نمودند.
و در آخر:

تشکر بی‌دریغ خود را نثار خانواده گرامی و عزیزم به خصوص مادر مهربان و دلسوز و فداکارم می‌نمایم که همه زندگی و موفقیت‌هایم را مدیون زحمات و از خودگذشتگی‌ها او هستم.

پیش‌گفتار

نوشته حاضر در چارچوب زبان‌شناسی کاربردی و نظریه‌های ترجمه‌ی ادبی به توصیف و مقابله‌ی مقوله‌ی زمان و نمود در انگلیسی و فارسی می‌پردازد. ناگفته آشکار است که توصیف زمان‌ها و نمود انگلیسی – فارسی امروزی و یا حتی تحلیل زبان‌شناختی یکی از آنها نیز می‌تواند به تنهایی موضوع نگارش باشد.

برای اینکه با عنوان کلی مقابله‌ی مقوله‌ی زمان و نمود برخورد‌های نسبتاً روشن صورت پذیرد، از بررسی پاره‌ای از ابعاد و جنبه‌های مربوط به زمان یعنی موارد ذیل صرف‌نظر شده است: معلوم و مجهول، شرطی، وجه التزامی، جمله‌های پرسشی و منفی و جمله‌های امری.

بنابراین، در این تحقیق بخش عمده‌ی کار به زمان‌ها و نمود در جملات خبری در ترجمه رمان‌ها اختصاص داده شده است.

در جریان کار مقابله و تطابق زمان و نمود در زبان انگلیسی و فارسی، زبان ترجمه‌ی مترجم خاص هر رمان معیار ملاک قرار گرفته است. در این میان، زبان انگلیسی به‌عنوان زبان مبنا (یا از دیدگاه ترجمه: زبان مبدأ) و زبان فارسی به‌عنوان زبان مقصد ملحوظ شده‌اند. به عبارت دیگر، در این بررسی اجمالی که به قصد کاربرد در امر ترجمه‌ی زبان انگلیسی به فارسی انجام گرفته است، نخست به توصیف صورت زمان و نمود انگلیسی و فارسی، کاربردها، تنوع‌ها و جایگزین آنها مبادرت شده و سپس معادل‌های ممکن و رایج آنها در ترجمه فارسی مقابله شده‌اند.

با این همه از آنجا که نگارنده بررسی موضوعی عملی یعنی مقابله‌ی زمان‌های دو زبان را از دیدگاه کاربردی در پیش روی خود قرار داده است، امید است عمدتاً با بهره‌گیری از نتایج این مطالعه در ترجمه و آموزش زبان، گامی کوچک در جهت بهره‌گیری بهتر از زبان اصیل فارسی برداریم.

فصل اول

۱. معرفی پژوهش

۱-۱ مقدمه

به طور کلی در مقایسه با علوم دیگر، زبان‌شناسی علمی نوپاست. این رشته به مطالعه‌ی علمی زبان می‌پردازد و به دو بخش نظری و کاربردی تقسیم می‌شود که هر یک از این بخش‌ها شامل زیرمجموعه‌هایی می‌باشند. زبان‌شناسی مقابله‌ای یا به عبارتی تجزیه و تحلیل تقابلی از زیرشاخه‌های زبان‌شناسی کاربردی می‌باشد.

پژوهش حاضر با بهره‌گیری از دستاوردهای زبان‌شناسی مقابله‌ای و نظریه‌های ترجمه، به توصیف عامل زمان و نمود در دو زبان فارسی و انگلیسی و مقایسه و مقابله‌ی صورت و نقش آن می‌پردازد. آنگاه با تعیین شباهت‌ها و تفاوت‌های میان این دو مقوله در دو زبان به کشف و تحلیل شگردهایی که مترجمان آگاهانه یا ناخودآگاه برای جبران موارد تفاوت مورد استفاده قرار می‌دهند همت گمارده و راه‌کارهای آن را تعیین و پیش‌بینی می‌کند.

۱-۲ بیان مسأله‌ی پژوهش

در زبان‌شناسی مقابله‌ای ساختار دو زبان با یکدیگر مقایسه و مطابقت می‌شود. منظور از ساختار زبان عبارت است از شبکه‌ی روابطی که بین اجزای سازنده‌ی آن وجود دارد. مجموعه‌ی این روابط، ساختمان یا صورت زبان را به وجود می‌آورد. این شبکه‌ی روابط از الگوها و طرح‌های زبانی ویژه‌ای بهره می‌گیرد که خاص یک زبان است و هدفش گفت‌وگو راجع به اشیاء و وقایع و دیگر خصوصیات

جهان بیرون است. نقشی که این الگوها در ارتباط با جهان بیرون بازی می‌کنند معنی آنها را تشکیل می‌دهد. بنابراین هر قطعه‌ای از زبان دارای صورت و معنی است که اولی نتیجه‌ی رابطه‌ی درونی بین اجزای زبانی و دومی نتیجه‌ی رابطه‌ی بیرونی آن با جهان خارج است (تجویدی، مجموعه‌ی مقالات، ۱۳۸۴:۱۸۷).

هر جمله‌ای که در زمانی بیان می‌شود، در جهان بیرون نقشی ایفا می‌کند، یعنی اشاره به واقعه‌ای دارد که معنی این جمله را معین می‌کند. نکته مهم و اساسی در بررسی و مطالعه دو زبان و به خصوص امر ترجمه، برابر نهادن دو ساختار مستقل (از نظر آوایی، صرفی، نحوی و معنایی) است که با وجود اختلافات زیاد، باز هم قابل برگردان به یکدیگر می‌باشند.

به طور کلی، در بررسی، یکی از عناصر صرفی زبان انگلیسی به نام فعل مشاهده می‌شود که با وجود تفاوت‌های ساختاری زمان دستوری^۱ و نمود^۲ افعال باز هم می‌توان آن را به زبان دیگری مانند فارسی با همان معنی و مفهوم انتقال داد به شرط آنکه توصیف و مقابله‌ی دقیق در مورد دو زبان انجام گرفته و مترجم از آگاهی‌های لازم برخوردار باشد.

به عنوان نمونه: دست‌نویسان فعل ماضی را فعلی می‌دانند که بر انجام دادن کاری یا بودن حالتی در زمان گذشته دلالت کند و دارای صورت خاصی باشد که متشکل از بن فعل + تکواژ ماضی ساز (t/ad/id/-d) است. «حال می‌بینیم که ما همیشه صورت فعل ماضی را برای بیان کاری یا حالتی در گذشته به کار نمی‌بریم. مثلاً می‌گوییم «شاید فردا رفتیم دانشگاه» یا وقتی اتوبوسی در حال آمدن است ممکن است بگوییم «اتوبوس آمد». یعنی در مثال اول صیغه‌ی ماضی با نمود ساده را در مفهوم آینده (فردا) به کار برده‌ایم و در مثال دوم در مفهوم زمان حال با نمود استمراری.

---

^۱ tense
^۲ aspect

نمونه‌ی دیگر در بحث ترجمه‌ی بین دو زبان است. هر زبان با توجه به ساختار معین خود یک مفهوم مشترک را ممکن است به شکلی متفاوت بیان کند. مثلاً گذشته‌ی ساده در فارسی با ساختار ماضی، مثل حال استمراری انگلیسی بیان می‌شود. وقتی کسی در می‌زند و شما می‌خواهید بگویید که «به زودی خواهید آمد» یا «دارید می‌آید»، به فارسی می‌گویید: «آدم»، برای بیان همین مفهوم در انگلیسی با توجه به ساختار آن می‌گویید: "I'm coming" کاربرد "I'm coming" (ساختار حال استمراری به جای «آدم» (ماضی مطلق). تفاوت میان زبانی مقوله‌ی زمان دستوری را در فارسی و انگلیسی نشان می‌دهد و مثال‌های دیگر در همین زمینه، بیانگر تفاوت‌های ساختاری زبان‌ها با صورت‌ها و نقش‌های متفاوت هستند.

بررسی تفاوت‌ها و شباهت‌های ساختاری و نقشی مورد نظر در دو زبان فارسی و انگلیسی در چهار مرحله الف) توصیف ب) مقایسه و مقابله ج) استخراج موارد غیر منطبق د) تبیین شگردها انجام خواهد شد.

اگر ترجمه را یک روند و یک نیاز جهان شمول فرض نماییم و از سویی گسترش و تغییرات فاحش جهان را از نظر دور نداریم، متوجه خواهیم شد که برای نیل به اهداف عالی‌تری ترجمه فراگیر، دسترسی به ترجمه‌ی خوب و استفاده از آن امری حتمی خواهد بود. رافایل برتون^۳ (۱۹۷۳:۲) می‌گوید: «تا زمانی که میل به دانستن و شوق به آگاهی از فرهنگ‌ها وجود داشته باشد نیاز به ترجمه نیز احساس می‌شود و این نیاز هر روز فزونی می‌گیرد».

در واقع ترجمه دریچه‌ی مطمئنی به واقعیات جهان بیرون است. وقتی به مشکلات ترجمه از زاویه‌ی دیگری بنگریم درخواهیم یافت که ایجاد تسهیلات لازم در امر ترجمه و فراوانی ترجمه‌های مستند و قابل استفاده تنها کلید تسریع و تسهیل امر آموزش و پرورش و ارتباطات انسانی خواهد

---

^۳ Berton,R.

بود.

در نظر بسیاری از مردم، اولین تعبیری که از واژه «ترجمه» به ذهن متبادر می‌شود عبارت است از: وسیله‌ای که توسط آن یک روساخت به روساخت دیگر تبدیل می‌شود. به عبارت دیگر، اشکال صوری یک زبان در اشکال صوری زبان دیگر تجلی تازه می‌یابند. اما گاه به دلیل تمایز جامع، تنوع فرهنگ‌ها و نگرش‌ها چنان گسترده است که عدم انطباق صورت‌ها گاه به رکود ارتباطات کلامی می‌انجامد.

بنابراین بهتر است ترجمه را این‌گونه تعریف کنیم که: «در ترجمه همواره چیزی تکرار می‌شود و چیزی حذف می‌شود. آشکار است آنچه حذف می‌شود نظام نشانگان (یا به گفته سوسور^۴ زبان) است و آنچه تکرار می‌شود معنی و مفهوم است (تجویدی، ۱۳۸۴: ۱۸۷).

اولین مشکل اساسی در ترجمه، نیل به درک کامل از متن اصلی و شناخت ابهامات است، چراکه زبان‌ها در تجلی جلوه‌های ظاهری کلام که مبین مرجع کلمات و عبارات در دنیای واقعیت می‌باشند از یکدیگر متمایزند و به نحو متفاوتی عمل می‌کنند. بدین ترتیب، برای آنکه بتوان تصویری صحیح از متن اصلی ارائه داد، تفحص در پیرامون کارآمدی، بار معنایی، کارکرد ارتباطی، تمایزات و اشتراکات زبان‌ها امری است مسلم و اجتناب‌ناپذیر.

اصولاً ساختمان نحوی زبان دیگر را نباید به زبان مبدأ تحمیل کرد، بلکه باید با شناخت دقیق از دو زبان، نزدیک‌ترین معادل صوری را پیدا کرد. اما باید این مهم را در نظر داشت که محتوا و مفهوم نباید فدای صورت شود، زیرا در این صورت هدف اصلی زبان یعنی ارتباط مخدوش می‌گردد.

۱-۳ پرسش‌های پژوهش

---

^۴ Saussur, F.

مبنای تدوین پایان‌نامه حاضر، چند پرسش زیر می‌باشد:

الف: میزان انطباق مقولات فعلی زمان دستوری و نمود به لحاظ صورت و نقش در دو زبان انگلیسی و فارسی تا چه اندازه است؟

ب: از نظر صورت، از بین دو مقوله‌ی دستوری زمان، نمود کدام یک در زبان فارسی و انگلیسی از تنوع بیشتری برخوردار است؟

ج: با توجه به عدم انطباق صورت مقولات فعلی زبان فارسی و انگلیسی، مترجم در ترجمه‌ی زبان مقصد از چه مکانیزم‌هایی برای دریافت نقش و معنا از زبان مبداء استفاده می‌کند؟

۴-۱ فرضیه‌های پژوهش

الف: مقولات فعلی فارسی و انگلیسی بر هم منطبق نیستند و صورت مقوله فعلی زمان دستوری در این دو زبان تا حدی مشابه یکدیگر است اما در تلفیق با نمود و وجه متفاوت از یکدیگرند.

ب: در زبان انگلیسی به دلیل وجود نمود تلفیقی (کامل و استمراری)، مقوله نمود متنوع‌تر از فارسی است ولی در مورد زمان تقریباً در یک سطح می‌باشند.

ج: عوامل بافتی (بافت زبانی و فرازبانی) در بازیابی مفاهیم و نقش‌هایی که صورت معادل ندارند، مدد رسان زبان گیرنده است.

۵-۱ هدف‌های پژوهش و ضرورت آن

۱-۵-۱ هدف نظری

در اینجا دو سوال مطرح می‌گردد: چه ساختارهایی در ترجمه باید حذف گردد و چه ساختارهایی

در ترجمه باید اضافه گردد. این پرسش‌ها در رابطه با تمامی عناصر شبکه زبان از جمله مقولات فعلی که از مهم‌ترین ارکان زبان به شمار می‌آیند، نیز صادق است، چراکه در ترجمه دو زبان برای رسیدن به دقیق‌ترین برگردان، ابتدا باید ساختارهای آنان به دقت مورد بررسی و مقابله قرار گیرد. به طور مثال، بررسی مقابله‌ای بین زمان‌ها و نمود در دو زبان فارسی و انگلیسی نشان می‌دهد که در فارسی صورت‌هایی از مقولات فعلی وجود دارند که در انگلیسی معادل ندارند و برعکس صورت مقولاتی از فعل در انگلیسی به کار می‌روند که فارسی صورت معادل آن را ندارد و همچنین کاربرد آنها در شرایط و بافت‌های مختلف در دو زبان متفاوت است. پس کار زبان‌شناسی مقابله‌ای علاوه بر توضیح این‌گونه تفاوت‌های صوری و عدم تطابق بین این مقولات در دو زبان این است که زبان‌ها از چه مکانیزم‌هایی می‌توانند برای جبران کمبودهای صوری خود در ترجمه‌ی متون استفاده کنند که هر کس به گوش دادن یا خواندن متون ترجمه به راحتی تشخیص دهد که این متن، ترجمه آن متن است و با وجود تفاوت‌های موجود بین نظام‌های ساختمند دو زبان باز هم امکان ترجمه توسط مترجم و درک آن توسط خواننده وجود داشته است.

۱-۵-۲ هدف کاربردی

برای شناخت وجوه اشتراک و افتراق کاربرد مقولات فعل و در دو زبان انگلیسی و فارسی که نهایتاً مورد استفاده در آموزش و ترجمه‌ی متون انگلیسی خواهد بود، این را به دنبال خواهد داشت که چگونه زبان‌ها مفاهیم یکسان را با صورت‌های مختلف و کاربردهای متفاوت ارائه می‌دهند و همچنین چگونه می‌توان به طور مثال با استفاده از عوامل بافتی در زبان‌ها و یا قواعد مربوط به کنش گفتاری (نظریه آستین^۵) و یا بهره‌گیری از مقولات دیگر مانند انواع قیدها در برگردان و

---

^۵ Austin, J. L.

انتقال مفاهیم از یک زبان به زبان دیگر کمک گرفت تا امر ارتباط تا حد امکان با وجود تفاوت‌های ساختاری به بهترین وجه برقرار گردد و ترجمه‌ی متون با صورت‌های متفاوت و فقط براساس اتکاء به نقش‌های مقولات فعلی در زبان میسر گردد.

۱-۶ روش گردآوری و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش ابتدا ساختمان فعل از نظر عناصر سازنده آن در انگلیسی و فارسی مورد بررسی قرار خواهد گرفت و بعد از آن توصیف کاملی از زمان‌های فارسی و انگلیسی و وجه اخباری ارائه خواهد شد و سپس شیوه‌ی ساخت تک‌تک زمان‌ها و نمود در وجه مورد نظر معرفی شده، موارد کاربرد هر کدام از زمان‌ها با ذکر مثال مشخص خواهد گردید، بدین‌گونه که اجزای سازنده هر کدام از زمان‌ها و شیوه‌ی ساخت آنها و موارد کاربردشان با ذکر مثال از زمان انگلیسی به فارسی توصیف خواهد گردید.

در این قسمت برای حصول اطمینان از تطابق زمان و نمود در انگلیسی و فارسی از برخی کتب رمان انگلیسی زبان با برگردان آن به زبان فارسی کمک گرفته خواهد شد تا دستیابی به هدف عمده‌ی این پژوهش یعنی یافتن تفاوت‌ها و شباهت‌ها و تطابق دقیق زمان‌ها در جملات ترجمه‌ی انگلیسی به فارسی آنها میسر گردد.

۱-۷ اهمیت پژوهش

پژوهش حاضر می‌کوشد تا با مقابله و مقایسه زمان و نمود در دو زبان فارسی و انگلیسی، به وجوه افتراق و اشتراک این دو زبان از نظر صورت و نقش فعل پی ببرد. مترجمان و مدرسان زبان می‌توانند بر پایه دستاوردهای این پژوهش راهکارهای عملی را بنیان نهند و با شناخت این وجوه به

گونه‌ای علمی‌تر و آسان‌تر به ترجمه و تدریس بپردازند. افزون بر این، تحقیق حاضر می‌تواند برای نویسندگان کتب ترجمه برای مترجمان ایرانی نیز مثمر‌تر باشد.

۸-۱ اطلاعات مربوط به روش‌شناسی پژوهش

۱-۸-۱ تعریف جامعه‌ی آماری و ویژگی‌های آن

در این پژوهش با استفاده از سه رمان معروف انگلیسی و ترجمه‌ی آن‌ها به فارسی کار بررسی مقابله‌ای صورت و نقش مقولات فعلی در دو زبان انجام خواهد شد. این سه اثر عبارتند از:

۱- رمان غرور و تعصب اثر نویسنده‌ی انگلیسی جین اوستن و ترجمه‌ی آن توسط شمس الملوک مصاحب.

۲- رمان معروف پیرمرد و دریا اثر نویسنده‌ی آمریکایی ارنست همینگوی و ترجمه‌ی آن توسط سودابه آشا .

۳- رمان خشم و هیاهو اثر نویسنده‌ی انگلیسی ویلیام فالکنر و ترجمه‌ی آن توسط بهمن شعله‌ور.

۲-۸-۱ روش نمونه‌گیری و حجم تقریبی نمونه

انتخاب جمله‌ها از متن مبداء به صورت انتخابی و کنترل شده‌اند به گونه‌ای است که همه ساخت-های موردنظر را در برگیرد، همچنین معادل‌های آن‌ها در زبان مقصد نیز استخراج شده است. حجم تقریبی داده‌ها بالغ بر تعداد ۱۲۵۰ جمله از سه کتاب یاد شده است در واقع از هر کتاب حدود ۴۰۰ جمله انتخاب شده است.

۱-۸-۳ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

تحلیل داده‌ها بر مبنای چارچوب نظریه ترجمه‌ی ادبی و زبان‌شناسی مقابله‌ای انجام خواهد شد. همچنین در این پژوهش به دلیل اینکه با نمونه‌هایی از جامعه کار کردیم مسئله از نوع استنباط آماری است. اگر با کل جامعه کار می‌کردیم مسئله از نوع آمار توصیفی بود.

در زیرمجموعه استنباط آماری بین دو حالت برآورد و آزمون فرض آماری، مسئله ما از نوع برآورد می‌باشد چون قضاوتی در مسئله انجام نداده‌ایم. اگر قضاوت در مسئله مطرح بود مسئله ما از نوع آزمون فرض آماری می‌شد. در اینجا چون می‌خواهیم نسبت تطابق (موفقیت) (p) در جامعه را از طریق یک متغیر مقوله‌ای نامرتب چندارزشی به نام زمان ترجمه‌ی زمان و نمود افعال برآورد نماییم، بنابراین بهترین روش تحلیل داده‌های مسئله استفاده از برآوردگر میانگین نمونه‌ها ($\bar{X}$) می‌باشد.

۱-۹ محدودیت‌های پژوهش

انجام هرگونه پژوهش همواره با دشواری‌ها و مرارت‌هایی همراه است، اما آنچه سختی‌ها را آسان می‌نماید توکل به ایزد منان علاقه به کار و هدفی است که پژوهشگر فراروی خویش نهاده است. نگارنده در طول انجام این پژوهش مشکلات و موانعی را تجربه کرده است و امید دارد تا مسؤولان و سازمان متولی و مرتبط با امر پژوهش بیش از پیش برای رفع این مشکلات بکوشند. محدودیت‌های فراروی پژوهش حاضر را می‌توان به شرح زیر برشمرد:

- عدم وجود دانشگاه‌ها و کتابخانه‌های پیشرفته در مورد علم زبان و زبان‌شناسی جهت

دراختیار گذاشتن کتب، مقاله‌ها و پایان‌نامه‌ها و منابع موجود این مراکز

- کمبود منابع به روز داخلی و خارجی در دانشگاه محل تحصیل